

J. JABLONSKIS APIE VARDININKĄ SU BENDRATIMI

(Iš lietuvių kalbotyros istorijos)

A. PIROČKINAS

Vardininkas su bendratimi jau seniai traukia slavų ir baltų kalbų specialistų dėmesį¹. Tačiau kalbant apie vardininko su bendratimi tyrinėjimo istoriją, negalima neprisiminti, kad vienas pirmųjų ne tik lietuvių kalbos moksle, bet ir apskritai baltistikoje ši sudėtingą sintaksinį reiškinį gana plačiai apibūdino J. Jablonskis. Jo surinkti ir pateikti gausūs pavyzdžiai, pasakytos apie šią konstrukciją išvalgios pastabos, manytume, nėra nustoję savo mokslinės vertės, nors nuo pirmojo J. Jablonskio straipsnio, kuriame buvo nagrinėjamas vardininkas su bendratimi, praėjo beveik 80 metų.

B. Larinas, teigdamas, kad lietuvių ir latvių kalbos vardininko su bendratimi konstrukcijos buvusios apibūdintos mūsų amžiaus pradžioje J. Jablonskio ir J. Endzelyno darbuose, kiek apsiriko². Pirmą kartą J. Jablonskis jas išskėlė savo straipsnyje „Medega sintaksiui“, išspausdintame 1893 m. „Varpo“ laikraštyje³. O kai dėl latvių, tai žurnale „Austrums“ 1892 m. buvo kilusi visa diskusija apie vardininko ir galininko vartojimą su bendratimi⁴. Galėtumėm netgi spėti, kad toji diskusija ir kiti latvių straipsniai apie linksnius su bendratimi paskatino J. Jablonskį susidomėti analogiškais konstrukcijomis lietuvių kalboje.

1901 m. P. Kriaušaičio „Lietuviškos kalbos gramatikoje“ minėtas J. Jablonskio straipsnis ir jo dalis apie vardininką su bendratimi sudarė sintaksės dalykų skyrelio branduolį⁵.

Rygiškių Jono „Lietuvų kalbos sintaksėje“ (1911 m.) apie vardininką su bendratimi rašoma keliuose vietose – J. Jablonskio mėginta atsižvelgti į sintaksinius

¹ Šios konstrukcijos tyrinėjimo istorijos vaizdą galima susidaryti iš pastaruoju metu paskelbtų straipsnių: Б. А. Ларин, Об одной славяно-балто-финской изоглоссе, „Lietuvių kalbotyros klausimai“, VI, 1963, p. 87–107; V. Kiparsky, Das Nominativobjekt des Infinitivs im Slavischen, Baltischen und Ostseefinischen, „Baltistica“, 1969, V(2), p. 141–148.

² Ten pat, p. 92.

³ Žr. Jablonskio Raštai, Red. J. Balčikonis, IV, K., 1935, p. 31–33.

⁴ Žr. K. Petersons, Kāda analogija leišu un latviešu valodās, „Austrums“, 1892, II, p. 154. K. Petersons, Piezīme par debitīvu, „Austrums“, 1892, IV, p. 296.

⁵ Žr. J. Jablonskis, Rinktiniai raštai, I, V., 1957, p. 161–162.

skirtumus⁶. Tai bene išsamiausias šios konstrukcijos nagrinėjimas J. Jablonskio darbuose. Apie vardininką su bendratimi J. Jablonskio rašyta ir 1922 m. gramatikoje⁷ bei „Linksnuose ir prielinksniuose“ (1928 m.)⁸. Pastarajame veikalė ypač vertingi gausūs ir įvairūs pavyzdžiai, kurių dalis yra visai naujų, nepasitaikiusių ankstesniuose J. Jablonskio darbuose.

J. Jablonskis ne tik rašė apie vardininką su bendratimi savo gramatikose, bet pats nuosekliai vartojo jį savo kalboje, o vienu laiku, 1912 – 1914 m., mėgino vardininko vietoje vartojamą galininką taisyti, teikdamas pirmąjį literatūrinei kalbai kaip norminį⁹.

Minėtuose darbuose J. Jablonskis pateikė daug sakinių, kuriuose vartojamas vardininkas su bendratimi. Pavyzdžiai įvairūs ne tik savo struktūra, bet ir kilme: jų rankiota iš šnekamosios kalbos, iš tautosakos ir senųjų raštų, iš literatūrinės kalbos ir įvairių tarmių.

Apibūdinant vardininko su bendratimi vartojimo įvairumą, reikia nagrinėti ne vieną vardininką su bendratimi, bet ir tą žodį, kuriam jie priklauso, su kuriuo jie yra šiaip ar taip susiję. Tokiu būdu gauname tam tikrą trinarę konstrukciją, kurios pagrindą sudaro dažniausiai beasmenis ar beasmeniškai vartojamas veiksmažodis, bevardės giminės būdvardis arba, rečiau, daiktavardis,rieveiksmis. Su trinarės konstrukcijos pagrindu tam tikrais ryšiais būna susiję vardininkas su bendratimi.

Pati gausioji J. Jablonskio pateiktų vardininko su bendratimi konstrukcijų dalis pagrindu turi beasmenį veiksmažodį. Leksinės reikšmės atžvilgiu šie veiksmažodžiai nėra visai vienodi. Daugiausia čia eina veiksmažodžiai, kurie turi debityvinę, ryškesnę ar silpnesnę, reikšmę, kaip antai: *reikia, tenka, lieka, yra, prieina, pritinka, atsieina, klūva*. Šie veiksmažodžiai gali būti ne tik esamojo laiko, pvz.:

1. *Pavalgius reikia burna nusišluostyti* (1893, 1901)¹⁰; *Reiks eit* (pradėt) *šienas piauti* (1893); *Reiks pradėt šienas piauti* (1928).

2. *Jam teko mėšlas vežti* (1893, 1901, 1911); *Man visi darbai tenka dirbti* (1911, 1922, 1928).

3. *Tau, žinoma, ropės beliks graužti* (1911, 1928).

4. *Nėr iš ko ten pinigai padaryti* (1893, 1901); *Ir dobilai yra vežti* (1911); *Rytoj bus mušti sviestas* (1911, 1922, 1928).

5. *Jau mokesniai prieina mokėti* (1911, 1922, 1928).

6. *Naujaj kvaršinti sau šituo reikalu galva jiems lyg nepritiktų* (1928).

⁶ J. Jablonskis, Rinktiniai raštai, I, p. 454, 458, 461 – 462.

⁷ Ten pat, p. 325 (§ 211 d), 328 (§ 218 c).

⁸ Ten pat, p. 560 – 564.

⁹ Žr. Jablonskio Raštai, IV, p. 107, 132, 175.

¹⁰ Skliausteliuose metai rodo, kuriame J. Jablonskio darbe pateiktas pavyzdys; pabraukimai mūšų.

7. *Man atsiėjo ir mergauti ir tinginys vyras gauti* (1893).

8. *Man pirmam kliuvo šeškas gaudyti* (1928).

Kitą grupę konstrukcijų galėtų sudaryti tie vardininkai su bendratimi, kurie priklauso nuo tokių veiksmažodžių, kaip *nusibosta*, *įgrysta*, *nepatinka*, *įbosta*, *išsimoka*, *kaštuoja*, pvz.:

1. *Avižos ilgai piauti* nusibosta (1893, 1901, 1911). *Ir darbas dirbti* nusibosta (1922, 1928).

2. *Įgriso ir man toksai vienodas darbas dirbti* (1928).

3. *Nuo to laiko nebeatiko ožkelei sodri žolelė pešti nei skaidrus vanduo, kurio jai atnešdavo Jonienė, gerti* (1928). 4. *Įbodo senis karšinti* (1928). 5. *Keisti vienas žodis antru, irgi svetimu, neišsimoka* (1928). 6. *Drabužis įsitaisyti daug kaštuoja* (1893, 1901).

Šių konstrukcijų veiksmažodžiai dėl savo reikšmės po nesudėtingos transformacijos gali būti lengvai pakeičiami artimos reikšmės bevardės giminės būdvardžiais: *nusibosta* – *nuobodu*, *įgriso* – *buvo grasu*, *įbodo* – *nuobodu*, *neišsimoka* – *neverta*, *kaštuoja* – *brangu*.

Beasmenis veiksmažodis *rūpi* nepritinka nė prie vienos iš šių grupių, bet su juo J. Jablonskio pateikta nemaža pavyzdžių:

Jam nerūpėjo rytelis kelti, bėri žirgai šerti (1893); *Jam rūpi rugiai piauti* (1901); *Darbas dirbti tau dabar neberūpi* (1911).

Atskirą grupę sudaro ir tos vardininko su bendratimi konstrukcijos, kurios priklauso nuo veiksmažodžių *atsitinka*, *pasiseka*, pvz.:

1. *Man atsitiko geras arklys pirkti* (1901, 1911, 1922, 1928). 2. *Mums šiaip taip pasisekė ištraukti tėvas iš po akmenų; Gal pasiseks ir jai apgalėti vilkas* (1928).

Su neabejotinai asmeniniu veiksmažodžiu *žinoti* J. Jablonskis pateikė vieni vieną pavyzdį:

Visi nusigando, nežinojo nė kas (kas reikia, kas lieka...) pradėti (1928).

Čia turime aiškią kontaminacinę konstrukciją, bet šiaip asmeniniai veiksmažodžiai negali sudaryti su vardininku ir bendratimi trinarės konstrukcijos.

Analizuojant šias visas vardininko su bendratimi konstrukcijas, kurių pagrindą sudaro veiksmažodis, nesunku pastebėti, kad beveik visais atvejais, išskyrus su *reikia* ir *gal* su *yra*, vardininkas ar bendratis gali būti praleidžiami: nei vardininkui būtina reikalinga bendratis, nei bendračiai – vardininkas, pvz., man *darbai* tenka *dirbti* → man tenka *darbai* ir man tenka *dirbti*; *avižos piauti* nusibosta → *avižos* nusibosta ir *piauti* nusibosta.

Tad šios vardininko su bendratimi konstrukcijos yra panašios į vadinamąjį kilmininką su bendratimi (*važiavo rugių, pirkti*) ir naudinininką su bendratimi (*kibiras vandeniui semti*), kur taip pat dažnai galima prie pagrindinio žodžio palikti vieną

kurių narių. J. Jablonskio teigimu, ir prie veiksmazodžio *reikia* kadaise galėjęs būti vartojamas vienas vardininkas; tai rodąs pasakymas „žinau, kas žagrei *reik*“¹¹.

Šią vardininko su bendratimi ypatybę reikės turėti galvoje, nagrinėjant toliau vardininko sintaksinį ryšį su bendratimi. Ši ypatybė būdinga ir kitai vardininko su bendratimi konstrukcijų rūšiai, kurių pagrindą sudaro bevardės giminės būdvardis, pvz.:

Tokie darbai lengva dirbti (1893, 1901, 1911); *Vynas gardu gerti* (1893, 1901, 1911); *Smagu (malonu) po kito stalu ir kojose pakišti* (1928); *Geriau šuo erzinti, negu piktas žmogus* (1928).

Kai kurie bevardės giminės neveikiamieji dalyviai, kurie taip pat gali eiti vardininko su bendratimi konstrukcijos pagrindu, būtinai reikalauja bendraties, pvz.:

Serbentiniai drebučiai galima bent per dvejus metus užlaikyti (1893, 1901); *Jo buvo leidžiama čia, rodos, ir žuvys gaudyti* (1928).

Tačiau taip esti ne visada:

Darbas jo mokėta dirbti (1928).

Toks nevienodas bendraties vartojimas būdingas ir toms konstrukcijoms, kurių pagrindą sudaro prieveiksmis, pvz.:

1. *Tas vaikas persikėlė į mus iš kitos mokyklos dėl patogumo, nes jam arčiau buvo mūsų mokykla pasiekti* (1928); *Ir jam ne pro šalį būtų* (gera b., tiktu) *dabar geras bernas gauti* (1928).

2. *Gana jums žmonių kraujas lakti* (1911).

Vėlesniuose J. Jablonskio darbuose, ypač „Linksnuose ir prielinksniuose“, pateikta nemaža vardininko su bendratimi konstrukcijų, kurios šiaip ar taip yra susijusios su daiktavardžiu. Betarpišką ryšį su daiktavardžiu matome šiuose dviejuose pavyzdžiuose:

1. *Noras rasti beveik visiems naujųjų kalbų žodžiams atstovai [...] taip apjakina [...] kalbininką, kad paprastuosius kalbos faktus ima aiškinti atbulai*. 2. *Švedų vyriausybė dabar turi pasidariusi visą mokslo planą, kuriame matyti aiškiausia tendencija pritaikyti pradžios mokslas liaudžiai* (1928).

Šis ryšys problemiškesnis tokiuose sakiniuose:

3. *Kiekvieno piliečio pareiga yra teisybė doram žmogui sakyti* (1928). 4. *Jis pamatė, kad ir šienas piauči nelengvas darbas*. 5. *Jo silpnybė (silpnumas) – kišti visur [...] svetimi posakiai ir žodžiai* (1928). 6. *Kiti kaltinti ar vainoti yra lengviausias dalykas* (1928). 7. *Tokia žmona gauti juk tai retas tēr atsitinkimas (juk tai retai teatsitinka)* (1928).

Tačiau nesudėtinga transformacija (*Pareiga sakyti teisybė yra išugdoma*) gana aiškiai parodo tą paslėptąjį ryšį.

¹¹ Jablonskio Raštai, IV, p. 32.

Prie tų pateiktų pavyzdžių galima pridėti ir šiuos:

8. *Jau metas ir avižos sėti* (1893, 1901); *Jau metas bus ir avižos sėti* (1911). 9. *Rugiai jau metas pjauti* (rugiai jau pjautini, pjaujami) (1911). 10. *Ne metas kurtai lakinti, kada reik medžioti* (1928).

J. Jablonskio darbuose yra pavyzdžių, kur vardininkas su bendratimi turi „pra-leistą“ pagrindą. Tas pagrindas nesunkiai suvokiamas – tai nurodė ir J. Jablonskis „Linksnuose ir prielinksniuose“, paaiškinęs išnašoje, kad „čia kaip ir savaime suprantami yra dar žodžiai: *leňgva, gālima, tiňka, reikia...*“¹². Jei laikytume, kad šiose konstrukcijose turime „nulinį pagrindą“, turėtume pripažinti, kad ir žemiau pateikiamos dvinarės vardininko su bendratimi konstrukcijos savo struktūra ir reikšme nesiskiria nuo aukščiau pateiktų pavyzdžių:

1. *Kur man dėti mažas vaikelis?* (1893, 1901). 2. *Vai tau, sūneli, ne pas tėvelį bėri žirgai šerti; vai tau, sūneli, mergelės vilioti* (1893, plg. 1901, 1911). 3. *Ne marčiai austi plonos drobelės, ne marčiai rašyti gražūs rašteliai...* (1928). 4. *Atėjusi špitolinkė (ligoninkė) nuvedė jas į kapines ir parodė, kur kasti duobė* (1928).

Analizuojant šiuos vardininkus su bendratimi, galima būtų nurodyti, kad, nesant išreikšto pagrindo, didelę reikšmę gauna papildinys, pasakytas naudininko linksniu, ar net prijungiamasis žodis (4).

Visoms čia apžvelgtoms vardininko su bendratimi konstrukcijoms, kurių pagrindą sudaro tiek veiksmazodis, tiek bevardės giminės būdvardis ar dalyvis, tiekrieveiksmis, daiktavardis ar „nulinis pagrindas“, būdingas vienas bendras bruožas – vardininkas pakeičiamas galininku. Tos ypatybės neturi tokios vardininko ir bendraties konstrukcijos, kurių paprastai visi sintaksininkai neskiria nuo aukščiau apžvelgtų vardininkų su bendratimi, pvz.:

1. *Žiūri, kad žiburyms matyti; kas girdėti? jau namai matyt...* (1893, 1901, 1911). 2. *Pro langą visoki balsai buvo girdėti* (1911). 3. *Tas jo pavydas jau per daug buvo matyti. Jau matyti miesto bokštai* (1928).

Pridėjus dar tai, kad čia bendratį galima pakeisti neveikiamosios rūšies esamojo laiko dalyviu arba ir sangražinėmis formomis (*matosi, -ėsi, girdisi, -ėjosi*) ir kad šie vardininkai ir bendratys nereikalauja jokio – išreikšto ar „nulinio“ – trečiojo nario, kyla mintis, jog čia turime visai kitos struktūros konstrukciją, ne vardininką su bendratimi. Galima, žinoma, teigti, kad lietuvių kalbos bendratis neturi pasyvinės reikšmės, ir tuo pagrindu įrodinėti, kad junginys „namai matyti“ sudaro tarinį ar papildinio ir tarinio junginį¹³, bet mūsų aukščiau pateikti faktai ir, be to, galėjimas su bendratimi vartoti pagalbinio veiksmazodžio *būti* formas (*esu*

¹² J. Jablonskis, *Rinktiniai raštai*, I, p. 563.

¹³ Žr. Б. А. Ларин, *Об одной славяно-балто-финской изоглоссе*, p. 100.

matyti, esi matyti, buvau matyti...), neleidžia suplakti tikrųjų vardininko su bendratimi konstrukcijų su pastarosiomis¹⁴.

Be kita ko, ir pačiam J. Jablonskiui buvo kritęs į akį pastarojo vardininko ir bendraties junginio savotiškumas. 1901 m. savo gramatikoje, analizuodamas vardininko su bendratimi konstrukcijos narių sintaksinius santykius, jis išskėlė, kad jos vardininkas visada esti veiksnys, o bendratis tik papildanti ir paaiškinanti tarinį; pastaraisiais atvejais (1–3) bendratis (Jablonskio terminu, neveikiamasis sakymas) jau nebeaiškinanti tarinio, nes ji pati „atlieka tarinio darbą (jau *namai matyti*, das Haus ist schon zu sehen)“¹⁵. Vadinas, žodis, kuris „atlieka tarinio darbą“, laikytinas tariniu.

Besiaiškinant konstrukcijos „jau namai matyti“ skirtumą nuo tikrųjų vardininkų su bendratimi, prieita ir prie J. Jablonskio pažiūrų į vardininko su bendratimi sintaksines funkcijas. Straipsnyje „Medega sintaksiui“ ir 1901 m. gramatikoje J. Jablonskio pažiūra į vardininko sintaksinę funkciją gana aiški – tai veiksnys; bendratis, kaip matėme, pirmuoju atveju papildanti ir paaiškinanti tarinį, o antruoju – atliekanti tarinio darbą. Vis dėlto bendraties sintaksinė funkcija pirmuoju atveju lieka neaiški. Tuo atžvilgiu J. Jablonskio pažiūros visai aiškiai išdėstytos 1911 m. sintaksėje.

Remdamasis teiginiu, kad nustojusios palengvėle savo pirmosios reikšmės bendratys „kalboje prišlįja dažnai prie kitų sakinio dalių, tarp kitų – ir prie veiksnio arba tarinio“, jis 1911 m. sintaksėje teigė, kad esą galima ją priskirti kartais veiksniumi, kartais tariniui papildyti¹⁶. „Daug daro čia, – aiškino toliau J. Jablonskis, – logikos priegaidė, daug reiškia ir pats sakinio žodžių susatymas – minčiai ir minties dalims reikšti“¹⁷. Tokiu būdu vardininkas su bendratimi žemiau pateikiamuose sakiniuose (1–3) eina veiksniumi, kurį J. Jablonskis pavadino suvestiniu, o kituose (4–6) – bendratis su veiksmožodžiu ar būdvardžiu sudaro suvestinį tarinį, pvz.:

1. *Alus gerti nesveika.* 2. Ir tau rūpi *miežiai pjauti*. 3. Reikės pradėt *šienas pjauti*¹⁸.

4. Šulinio vanduo *sveika gerti*. 5. Bene darbas *rūpės dirbti?* 6. Rugsiai jau *kirsti reikia*¹⁹.

¹⁴ Reikia pritarti V. Sirtauto spėjimui, kad *namai* yra veiksnys (žr. В. Сиртаутас, Сказуемое как грамматическая категория, „Artura Ozola diena. Zinātniskā konference „Valodas sintaktiskās struktūras problemas. Referātu tezes“, Rīgā, 1966, p. 5).

¹⁵ J. Jablonskis, Rinktiniai raštai, I, p. 161–162.

¹⁶ Ten pat, p. 458.

¹⁷ Ten pat, p. 461–462.

¹⁸ J. Jablonskis, Rinktiniai raštai, I, p. 454 (pvz. 1, 11, 19).

¹⁹ Ten pat, p. 458 (pvz. 19, 18, 25).

Vadinasi, 1911 m. sintaksėje J. Jablonskis buvo padaręs beveik tą pačią išvadą, kaip jau mūsų laikais padarė J. Balkevičius savo sintaksėje²⁰.

Tačiau 1922 m. gramatikoje²¹ ir 1928 m. „Linksnuose ir prielinksniuose“^{22a} bendratis bet kurioje pozicijoje laikoma susijusi su vardininko linksniu – visada su juo sudaro suvestinį veiksni. Tiesa, pastarajame darbe J. Jablonskis dar užsimeina, kad „to vardininko su bendratimi ir *palydovai* [pabraukta mūsų – A.P.] yra labai įvairūs sakinyje“^{22b}. Kokie „palydovai“ čia turėta galvoje – ne visai aišku, bet pateiktų pavyzdžių išskyrimas kitais rašmenimis leidžia sakyti, kad sakinyje *Ir pienas sveika gerti* (22) vardininkas su bendratimi traktuojami kaip viena sakinio dalis (plg. aukščiau 4–jį sakinį!). Atitinkamai skaidomi ir aukščiau pateikto sakinio nariai: *Bene jam darbas rūpi dirbti?* (13). Visai nepaaiškintos liko „Linksnių ir prielinksnių“ 7š pateiktų vardininkų su bendratimi sintaksinės funkcijos, o čia kaip tik yra tokių konstrukcijų, kaip *noras rasti atstovai apakina kalbininką, jo silpnybė – kišti svetimi posakiai ir žodžiai*. Čia žodžius *noras, silpnybė* vargu ar įmanoma laikyti tariniais.

Nagrinėjant vardininko su bendratimi konstrukciją, neišvengiamai kyla klausimas: kokių sintaksinių ryšių yra susijęs vardininkas ir bendratis? J. Jablonskio pažiūros tuo klausimu nėra labai aiškiai pasakytos. 1911 m. sintaksėje jis teigė, kad bendratis „prišlįja kalboje dažnai prie kitų sakinio dalių, tarp kitų – ir prie veiksnio arba tarinio“^{22a}. 1922 m. gramatikoje apibūdino tą santykį, teigdamas, kad bendratis sutampanti su veiksniu²⁶. Šiaip ar taip, J. Jablonskis tarp vardininko ir bendraties šiais atvejais nematė objekcinio santykio, t.y. vardininko nelaikė papildiniu²⁶ ar papildininiu komponentu²⁷. J. Jablonskiui vardininko su bendratimi vidinis santykis galėjo būti panašus į naudininko su bendratimi (šaukštas *putrai srėbti*) ar kilmininko su bendratimi (išėjo *rugių pirkti*). J. Jablonskis, praleisdamas prie vardininko (kaip ir prie naudininko ar kilmininko) pasakytą bendratį, nesunkiai įtikindavo, kad bendratis čia yra antrinė – kad ji prišlieta²⁸. To negalima padaryti su bendratimi, kuri iš tikrųjų valdo galininkinį papildinį (*vandenį reikia taupyti*). Todėl reikia abejoti pastangomis vardininką laikyti paprastu galininkinio papildinio analogu. Pagaliau nuosekliai laikydamesi ir šio požiūriu, ne visais atvejais

²⁰ Plg. J. Balkevičius, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksė, V., 1963, p. 85–86, 115.

²¹ J. Jablonskis, Rinkiniai raštai, I, p. 325, 328 (c).

²² Ten pat, p. 560–561. Be to, plg. Rygiškių Jono Lietuvių kalbos vadovėlis, K., 1925, p. 94 (§ 206).

²³ Ten pat, p. 561.

²⁴ Ten pat, p. 461.

²⁵ Ten pat, p. 325.

²⁶ Plg. Б. А. Ларин, cit. str., p. 100–101; V. Kiparsky, min. str., p. 141.

²⁷ Plg. J. Balkevičius, cit. veik., p. 85–86, 115.

²⁸ Žr. Jablonskio Raštai, IV, p. 32, 33.

galime kalbėti apie vardininkinį papildinį: sakinyje *Jam nerūpėjo ryte* (1893, 1901) vardininkas nereiškia jokio objekto – čia turėtų būti tik laik kybė. Analogiškos laiko aplinkybės būtų ir dar viename kitame J. Jablon vyzdyje:

1. Netrukus ir tau teks *kelios dienos* pasitraukti iš tarnybos (1928). M ištisi *metai* drauge gyventi; Jam teks dabar vaikščioti *kelios dienos* su (1928).

J. Jablonskis tik keliomis pastabėlėmis užkliudė vardininko su bendr toriją. „Medegoje sintaksiui“ jis užsiminė, kad tokie sakiniai su vardinink rati mi vartojami kur-ne-kur latvių kalboje, o kitoms dabartinėms Eur boms, jo nuomone, mažai težinomi. Šios konstrukcijos kilmės plačiau n no, bet iš viso straipsnio galima suvokti, kad ją siejo su naudininko ir t bei kilmininko ir bendraties konstrukcijų kilme.

Keliais atvejais J. Jablonskis yra lietęs ir klausimą, kodėl aptariam os rucijos vardininkas lietuvių kalbos tarmėse imtas keisti galininku. Jo tai nulėmusi vardininko pozicija: po galininkinio veiksmažodžio bendra mas vardininkas pradėtas keisti galininku. Dėl šios minties reikėtų pri ji visai priimtina: slavų ir lietuvių kalbos istorija duoda daug faktų, k ratis, ypač tarinyje, ima valdyti linksniuojamąjį žodį, kuris anksčiau buvo su veiksnium ar papildiniu.

J. Jablonskio vardininko su bendratimi tyrinėjimų apžvalga rodo, J kaupė palyginti daug ir įvairių šios konstrukcijos pavyzdžių, o jo mi klausimu nėra ir šiandien praradusios savo reikšmės. Sukaupus daugia gos iš lietuvių kalbos tarmių ir senųjų raštų, gretinant su artimais reiški rėmus kitų indoeuropiečių ir neindoeuropiečių kalbų faktais, J. Jablon nis palikimas kartu su kitų kalbininkų darbais padės pagaliau išspręsti k sio dėmesio vertą lingvistinę problemą.

Именительный с инфинитивом в работах И. Яблонскиса

(Из истории литовского языкознания)

Резюме

Именительный с инфинитивом И. Яблонскис впервые проанализировал в *dega sintaksiui*“ (см. *Jablonskio Raštai – „Сочинения“ И. Яблонскиса*, ред. И. т. IV, Каунас, 1935 г., стр. 31–33), напечатанной в газете „Варпас“ („Колоко В этой статье и в более поздних исследованиях И. Яблонскиса содержится образных примеров с вышеуказанной конструкцией. Кроме общеизвестных с/ именительный падеж с инфинитивом связан с безличным глаголом или при среднего рода, приводятся примеры (особенно много их в работе „*Linksniai ir pr*

„Падежи и предлоги“, опубликованной в 1928 г.) на употребление его с именем существительным.

Определяя отношения, выражаемые именительным с инфинитивом, И. Яблонскис, очевидно, мог прийти к выводу, что они такие же, как и в конструкциях дательного с инфинитивом. И в самом деле, нет достаточного основания считать, что именительный с инфинитивом выражает объектные отношения, так как инфинитив в подобных конструкциях часто играет лишь факультативную роль. Кроме того, в предложении *Jam nerūpėjo rytelis kelti* „Он не заботился о том, чтобы утром встать“ слово *rytelis* „утро“ не является дополнением: согласно сейчас довольно распространённой точке зрения, такой именительный следует считать обстоятельством времени.

В синтаксисе, изданном в 1911 г., И. Яблонскис придерживался того мнения, что инфинитив в одних случаях примыкает к именительному (подлежащему), в других — к безличному глаголу или прилагательному среднего рода (сказуемому). Позже в грамматике, изданной в 1922 г., и в работе „*Linksniai ir prielinksniai*“ („Падежи и предлоги“) он во всех случаях связывал инфинитив только с именительным.